

Konstitutionsutskottet

Ink 2021-06-01

Dnr 2118-2020/21

Stockholm 2021-06-01

Till konstitutionsutskottet

Granskning av utbildningsministerns statssekreterares kontakter med Skolverkets generaldirektör

I samband med Ekots undersökningar har det de senaste dagarna framkommit att utbildningsminister Anna Ekströms statssekreterare Erik Nilsson bad Skolverkets generaldirektör Peter Fredriksson att undanhålla information om digitaliseringen av de nationella proven.

Riksdagen beslutade 2015/16 att de nationella proven ska digitaliseras. I september 2017 fick Skolverket i uppdrag att utveckla och tillhandahålla digitaliserade nationella prov och bedömningsstöd i grundskolan och på gymnasial nivå. Skolverket har sedan dess arbetat med uppdraget att digitalisera de nationella proven.

När jag den 11 november 2019 ställde en fråga till Peter Fredriksson om tidsplanen för digitalisering av de nationella proven skickade han enligt Ekots granskning ett sms till Erik Nilsson och frågade vad han skulle svara. Enligt uppgifter i Ekot skrev han: "Innan jag svarar, vill jag stämma av med dig". Nilsson svarade då att "Om du kan hålla dig till att säga att tidsplanen är pressad och att ni har en dialog med departementet - utan att säga att det inte håller med 2022 så vore det väldigt bra" samt att det vore "mycket olyckligt om vi inte kunde ha en förberedd kommunikation om förseningen". Fredriksson bekräftade därefter att han skulle svara enligt statssekreterarens instruktioner – något han sedan också gjorde.

Den 23 januari 2020 meddelade Skolverket i ett pressmeddelande att tidsplanen för digitala nationella prov var justerad och att proven skulle försenas ett år från 2022 till 2023. Detta skedde alltså drygt två månader efter att jag ställde min fråga till generaldirektör Peter Fredriksson som sedan instruerades av statssekreterare Erik Nilsson att undanhålla att det redan då var känt, på såväl Skolverket som utbildningsdepartementet, att digitaliseringen av de nationella proven skulle försenas.

Skolverkets generaldirektör Peter Fredriksson undanhåller alltså information för mig som Moderaternas utbildningspolitiska talesperson och andre vice ordförande i riksdagens utbildningsutskott, på uppmaning av utbildningsministerns statssekreterare.

Det är allvarligt att relevant information undanhålls oppositionen, i synnerhet när den efterfrågade uppgiften fanns hos myndigheten och inte var sekretessbelagd. Det är en allmän uppgift som torde varit offentlig, och som jag därmed borde fått när jag bad om denna. Att utbildningsministerns statssekreterare uttryckligen ber generaldirektören att undanhålla en ledamot i utbildningsutskottet korrekt information är direkt uppseendeväckande och något som försvårar oppositionens arbete, vilket är en förutsättning i en välfungerande demokrati.

I sammanhanget med kontakten mellan utbildningsministerns statssekreterare och generaldirektören för Skolverket väcks även frågor av en annan mycket allvarlig karaktär: ministerstyre. Regeringens kollektiva beslutsfattande och förbudet mot direktiv till myndigheter i enskilda ärenden är uttryck för vad som i dagligt tal brukar kallas förbud mot ministerstyre.

Konstitutionsutskottet har vid ett flertal tillfällen granskat om statsråd genom uttalanden har handlat i strid med gällande ordning i fråga om formerna för regeringens styrning av myndigheterna. Våren 2012 granskade utskottet bl.a. dåvarande försvarsministerns styrning av Försvarsmakten i samband med en utbildningsfältövning (bet. 2011/12:KU20 s. 161 f.).

I två anmälningar under riksmötet 2004/05 begärdes att utskottet skulle granska dåvarande skolministerns uttalande där han ifrågasatte att en rapport som Skolverket hade presenterat borde ha släppts ut från myndigheten (bet. 2004/05:KU20 s. 204 f.). Rapporten drogs tillbaka, och frågan var om detta skedde på grund av ministerns uttalande. Utskottet hänvisade inledningsvis till behovet av försiktighet och till vad utskottet tidigare hade uttalat om statsråds rätt att yttra sig. Utskottet anförde vidare att det också är angeläget att ett uttalande av ett enskilt statsråd inte riskerar att uppfattas som direktiv till en myndighet, vilka ska meddelas av regeringen kollektivt i form av t.ex. förordningar och regleringsbrev (s. 207 f.).

I sitt betänkande 2012/13:KU20 i ärendet om landsbygdsministerns styrning av Skogsstyrelsen kunde utskottet visserligen konstatera det finns ett behov av informella kontakter mellan förvaltningsmyndigheterna och Regeringskansliet. Detta är nödvändigt för en väl fungerande förvaltningsapparat. Sådana informella kontakter innebär dock risker för ministerstyre och bör därför vara inriktade på information, och inte på styrning.

Man måste utgå från att en statssekreterare alltid agerar på uppdrag från sitt statsråd. I de undantagsfall då detta inte sker är statsrådet ändå alltid ytterst ansvarig för det som sker på departementet. Även detta har konstitutionsutskottet påpekat vid ett flertal tillfällen.

I fallet med kontakten mellan utbildningsministerns statssekreterare Erik Nilsson och Skolverkets generaldirektör Peter Fredriksson är det uppenbart att statssekreteraren har instruerat generaldirektören hur denne skulle handla i ett enskilt ärende snarare än att efterfråga information.

Mot bakgrund av ovanstående hemställer jag därför att konstitutionsutskottet granskar lämpligheten i att utbildningsministerns statssekreterare tydligt instruerar en generaldirektör att undanhålla korrekt information för en ledamot i utbildningsutskottet, samt att utskottet granskar kontakterna som förevarit kring informationsgivningen rörande de digitaliserade nationella proven och huruvida ministerstyre förekommit.

Kristina Axén Olin, riksdagsledamot (M)

